

Literatuurlijst leesvaardigheidsdidactiek in de lerarenopleidingen Nederlands

Deze literatuurlijst ten bate van de leesvaardigheidsdidactiek in de lerarenopleidingen Nederlands kwam tot stand in het kader van het project [Na PISA de Lente](#). De publicaties op deze literatuurlijst bevatten de kennis die (aankomend) leraren dienen te hebben om vorm te geven aan leesvaardigheidsonderwijs voor hun doelgroep(en). Daarbij richten we ons veelal op factoren die in gangbare lesmethodes vaak ontbreken, maar die volgens onderzoek van belang zijn om aandacht aan te besteden. Deze literatuurlijst bevat dan ook nauwelijks bronnen die betrekking hebben op de basisvaardigheden bij lezen (technisch lezen/decoderen).

De lerarenopleider kan de literatuurlijst gebruiken als referentielijst en de kennisinhouden uit de bronnen in de eigen didactiek zo vertalen, dat zijn of haar studenten/liao's een goede kennisbasis in leesvaardigheidsdidactiek opbouwen en zich ontwikkelen tot curriculumbewuste en ontwerpvaardige docenten. Daarbij is er in deze literatuurlijst onderscheid gemaakt tussen *theorie* (bronnen die vooral theoretische inzichten bieden) en *praktijk/good practices* (bronnen die ook/vooral aandacht besteden aan de praktijk van het lezen). Ook is er verdiepende literatuur opgenomen in deze literatuurlijst, die eventueel ingezet kan worden in het onderwijs maar ook zeker een plek kan krijgen in (afstudeer)onderzoek van studenten.

De literatuurlijst is gekoppeld aan de **Kwaliteitskaart leesvaardigheidsdidactiek**. Hiermee wordt lerarenopleiders een instrument aangereikt om het gesprek te voeren over keuzes in en ontwikkeling van het curriculum vakdidactiek. Ben je op zoek naar meer informatie (bronnen, kennisclips, onderwijsmateriaal) over Na PISA de Lente? Kijk dan vooral op de website van didactieknederlands.nl!

DEFINITIE BEGRIJPEND LEZEN		
Onderwerp	Theorie	Praktijk/good practices
De internationaal aanvaarde definitie van leesvaardigheid (PIRRLS/PISA)	<p>Gubbels, J., van Langen, A. M. L., Maassen, N. A. M., & Meelissen, M. R. M. (2019). Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht. Enschede: Universiteit Twente. https://ris.utwente.nl/ws/portafiles/portal/160130971/Resultaten_PISA_2018_in_vogelvlucht.pdf</p> <p>Gubbels, J. (2020). Moeite met evalueren en reflecteren: wat betekent dat? In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/moeite-met-evalueren-en-reflecteren-wat-betekent-dat/</p>	<p>Gubbels, J. (2020). Reflecteren op meerdere teksten over hetzelfde onderwerp. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands - Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2021/06/reflecteren-op-meerdere-teksten-over-hetzelfde-onderwerp/</p> <p>Vernooy, K. (2019). Wat moet er met PISA-2018 gebeuren? In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek didactiek Nederlands – De kwestie</i>. https://didactieknederlands.nl/de-kwestie/2019/12/wat-moet-er-met-pisa-2018-gebeuren/</p>
De discrepantie tussen de PISA-definitie en de opvatting over leesvaardigheid die vaak nog overheerst in methodes en vakgroepen op scholen.	Rooijackers, P., Silfhout, G. van, Schuurs, U., Mulders, I., & Bergh, H. van den. (2020). Lezen en antwoorden bij teksten met vragen: Een cross-sectionele eye-trackstudie onder vwo-leerlingen. <i>Pedagogische Studiën</i> , 97(4), 281–308.	<p>Rooijackers, P., Silfhout, G. van, & Bergh, H. van den. (2021). Met zijwieltjes leren fietsen in de Dorpsstraat: Waarom de leestaken in de les Nederlands vaak inhoudelijk tekortschieten. <i>Levende Talen Magazine</i>, 108(2), p. 4–9.</p> <p>Rooijackers, P., Silfhout, G. van, & Bergh, H. van den. (2021). Timmeren met oude spijkers en zonder hout: Waarom leergangen Nederlands nu niet echt aan strategie-instructie doen. <i>Levende Talen Magazine</i> 21(1), p. 18 – 23.</p>
COGNITIEVE LEESPROCESSEN		
Onderwerp	Theorie	Praktijk/good practices
De cognitieve processen die een rol spelen bij (de ontwikkeling van) leesvaardigheid en literaire competentie.	<p>Breukink, C.I.A. en Bergh, H.H. van den (2017). Hoe begrijpen en lezen beginnende literatuurlezers poëzie in vergelijking met proza? Over hun tekstbegrip, leesaanpak en leeservaringen. In: A. Mottart & S. Vanhooren (red.). <i>31ste Conferentie Onderwijs Nederlands</i>. Neveland Graphics, p. 110-113.</p> <p>Helder, A., Kraal, A., Van den Broek, P. (2015). De ontwikkeling van begrijpend lezen: Oorzaken van succes en falen vanuit een cognitief perspectief. In D. Schram (Ed.), <i>Hoe maakbaar is de lezer?</i> Stichting Lezen: Eburon. p. 59-78)</p> <p>Helder, A., Van den Broek, P., Van Moort, M., Van den Bosch, L., De Bruïne, A. (2020). In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Deel 1: Begrijpend lezen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/begrijpend-lezen-deel-1/ Deel 2: Cognitieve processen bij begrijpend lezen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/cognitieve-processen-bij-begrijpend-lezen-deel-2/</p>	<p>Duke, N. K., Pearson, P. D., Strachan, S. L., & Billman, A. K. (2011). Essential elements of fostering and teaching reading comprehension. In S. J. Samuels, & A. E. Farstrup (Eds.), <i>What research has to say about reading instruction</i>. 4e ed., p. 51-93. International Reading Association. (PDF) Essential Elements of Fostering and Teaching Reading Comprehension (researchgate.net)</p> <p>Helder, A. & Van den Broek, P. (2021). Kennisclip cognitieve processen bij lezen: Hoe hoog legt een leerling de lat om een tekst te begrijpen? Na PISA de Lente, WODN/LTN & SLO. https://didactieknederlands.nl/publicaties/begrijpend-lezen-op-nieuwe-leest-na-pisa-de-lente/2022/04/cognitieve-processen-bij-lezen-kennisclip/</p>

	<p>Deel 3: Drie factoren die cognitieve processen tijdens begrijpend lezen beïnvloeden. https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/08/drie-factoren-die-cognitieve-processen-tijdens-begrijpend-lezen-beinvloeden-deel-3/</p> <p>Janssen, T., Braaksma, M. & Rijlaarsdam, G. (2006). Literary reading activities of good and weak students; a think aloud study. <i>European Journal of Psychology of Education</i>, 21(1), p. 35–52.</p> <p>Janssen T., Braaksma, M., Rijlaarsdam, G., Bergh, van den H. (2012), Flexibility in reading literature; Differences between good and poor adolescent readers. <i>Scientific Study of Literature</i> 2(1), p. 83 – 106</p> <p>Swart, N., Stoep, J. (2022). <i>Begrijpend lezen: samenhang tussen kennis, vaardigheden en context</i>. Onderwijskennis.nl. NRO.</p>	<p>Kooiker-den Boer, H. S., Bogaerds-Hazenbergh, S. T. M., Sanders, T. J. M., & Evers-Vermeul, J. (2021). Kennisclip 1: Lezen, een complexe vaardigheid! Kennisclip 2: Hoe komt tekstbegrip tot stand? Kennisclip 3: Wat maakt een tekst tot een tekst? Kennisclip 4: Vijf tekststructuren</p> <p>Schrijvers, M. (2019). Persoonlijke voorkennis en ervaringen activeren bij fictie- en literatuuronderwijs. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands – Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2019/04/persoonlijke-voorkennis-en-ervaringen-activeren-bij-fictie-en-literatuuronderwijs/</p>
<p>Uitbreiding van woordenschat en voorkennis</p>	<p>Perfetti, C., & Stafura, J. (2014). Word knowledge in a theory of reading comprehension. <i>Scientific Studies of Reading</i>, 18(1), 22-37.</p>	
<p>Verschillen in leesaanpak bij het lezen van papier en het lezen van digitale teksten.</p>	<p>Clemens, J. (2022). In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen.</p> <p>Deel 1: Digitale geletterdheid (deel 1): een uitdaging voor het (taal)onderwijs. https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/01/digitale-geletterdheid-deel-1-een-uitdaging-voor-het-taalonderwijs/</p> <p>Deel 2: Digitale geletterdheid: Strategisch lezen en Zoekvaardigheden online (deel 2). https://didactieknederlands.nl/handboek/2022/01/digitale-geletterdheid-deel-2-strategisch-lezen-en-zoekvaardigheden-online/</p> <p>Deel 3: Digitale geletterdheid: kritisch lezen en het beoordelen van online informatie (deel 3) https://didactieknederlands.nl/handboek/2022/07/digitale-geletterdheid-kritisch-lezen-het-beoordelen-van-onlineinformatie/</p> <p>Driessen, M. (2013). Het nieuwe lezen: Van oppervlakkig klikken en scrollen naar aandachtig digitaal lezen. <i>Levende Talen Magazine</i>, 100(8), p. 4–8.</p> <p>Gils, J. van, Bakker, N., & Evers-Vermeul, J. (2020). De tablet, het geheime wapen voor leesbevordering? De invloed van tekstdrager op leesmotivatie, immersie en tekstbegrip. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 21(2), p. 3–12.</p> <p>Segers, E. (2016). Begrijpend lezen van hypermedia. <i>Tijdschrift Taal</i>, 7(10), p. 21-26.</p> <p>Segers, E. (2017) <i>Lezen en digitale media: een perspectief op onderwijs</i>. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Lezen en Digitale Media aan de faculteit Behavioural, Management and Social Sciences aan de Universiteit Twente op donderdag 9 maart 2017. https://www.lezen.nl/sites/default/files/Segersoratielezenendigitalemedia.pdf</p>	<p>Segers, E. (2022). Kennisclip digitaal lezen: Waar lopen lezers tegenaan bij online begrijpend lezen? Na PISA de Lente, WODN/LTN & SLO. https://didactieknederlands.nl/publicaties/begrijpend-lezen-op-nieuwe-leest-na-pisa-de-lente/2022/11/digitaal-lezen-toelichting-op-kennisclip/</p> <p>Pijpers, R., et al. (ed.) (2021), <i>Handboek digitale geletterdheid 2021-2022</i>. Kennisnet.</p> <p>Stichting Lezen - Leesmonitor(2022). Structuur hypertext maakt verschil voor begrip. https://www.lezen.nl/onderzoek/structuur-hypertext-maakt-verschil-voor-begrip/.</p> <p>Stichting Lezen – Leesmonitor (2022). Begrip van e-boek minder diepgaand dan van papier. https://www.lezen.nl/onderzoek/begrip-van-e-boek-minder-diepgaand-dan-van-papier/.</p> <p>Stichting Lezen – Leesmonitor (2022). Taskswitchen maakt het lezen oppervlakkiger. https://www.lezen.nl/onderzoek/taskswitchen-maakt-het-lezen-oppervlakkiger/.</p>

Digitale geletterdheid > Informatievaardigheden	Segers, E., & van Steensel, R. (Eds.). (2021). <i>De nieuwe lezer: lezen in het digitale tijdperk</i> . Stichting Lezen.	
	Demaret, N., Kessel, M., van, Rooyen, L., van, (2021). <i>Rapport praktijkonderzoek Digitale Geletterdheid in het primair en voortgezet onderwijs</i> . SLO & Kennisnet.	
Onderwerp	Referentie ter verdieping	
Cognitieve processen	Afflerbach, P., Biancarosa, G., Hurt, M., & Pearson, P. D. (2020). Teaching reading for understanding: Synthesis and reflections on the curriculum and instruction portfolio. In P. D. Pearson, A. S. Palincsar, G. Biancarosa, & A. Berman (Eds.), <i>Reaping the rewards of the Reading for Understanding Initiative</i> (pp. 215-250). Washington, DC: National Academy of Education. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED608448.pdf#page=228	
	McNamara, D. S., & Magliano, J. (2009). Toward a comprehensive model of comprehension. In B. H. Ross (Ed.), <i>The psychology of learning and motivation</i> , p. 297–384. Elsevier Academic Press.	
Leesbegrip en doelgericht lezen.	Britt, M. A., Rouet, J.-F., & Durik, A. M. (2018). <i>Literacy beyond text comprehension: A theory of purposeful reading</i> . Taylor & Francis.	
Effecten van leesmedium op leesbegrip	Delgado, P., Vargas, C., Ackerman, R., & Salmerón, L. (2018). Don't throw away your printed books: A meta-analysis on the effects of reading media on reading comprehension. <i>Educational Research Review</i> , 25, p. 23-38.	De Bruïne, A. Helder, A. & Van den Broek, P.(2019). <i>Tijd om je papieren boeken weg te gooien? Een meta-analyse over de effecten van leesmedium op begrijpend lezen</i> . In Van der Hoeven, J. (Eds.), <i>Voor u gelezen 2019 – samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek</i> , p. 17-21. Rotterdam: KBL.
	Salmerón, L., Strømsø, H. I., Kammerer, Y., Stadtler, M., & Van den Broek, P. (2018). Comprehension processes in digital reading. <i>Learning to read in a digital world</i> , p. 91-120.	

LEESMOTIVATIE EN LEESWEERSTAND		
Onderwerp	Theorie	Praktijk/good practices
De rol die positieve en negatieve leesmotivaties spelen in (het bevorderen van) de leesvaardigheid	<p>Steensel, R. van, (2021). Leesmotivatie en leesweerstand. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen.</p> <p>Deel 1: theorieën over leesmotivatie. https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-1-theorieen-over-leesmotivatie/</p> <p>Deel 2: wat is leesweerstand? https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-2-wat-is-leesweerstand/</p> <p>Deel 3: https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-3-didactiek-leesmotivatie-bevorderen-en-leesweerstand-tegengaan/</p> <p>Steensel, R. van, Sande, L. van der, & Arends, L. (2017). Investeren in leesmotivatie maakt leerlingen meer gemotiveerde lezers ... en betere lezers. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 18(2), p. 3–13.</p> <p>Stokmans, M. (2009). De invloed van literatuuronderwijs op de leesattitude. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 10(2), p. 35–43.</p>	<p>Maat, de, P. (2022) De verschillende dimensies van leesmotivatie: hoe hangen ze samen met leesvaardigheid? J. Evers-Vermeul & A. Kraal (Eds.), <i>Voor u gelezen 2022 – samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek</i> p. 35-41. Rotterdam: KBL.</p> <p>Segers, E. & Steensel, R. van (2019). Lekker lezen. Over het belang van leesmotivatie. <i>Stichting Lezen reeks, vol. 30</i>, p. 79-94. Eburon.</p> <p>Steensel, R. van (2022), Zorg voor een motiverende leesomgeving. In T. Houtveen & R. van Steensel (Eds.), <i>De zeven pijlers van effectief onderwijs in begrijpend lezen</i> (pp. 59-83). Stichting Lezen Reeks 35. Utrecht: Eburon. https://www.lezen.nl/publicatie/kennisbundel-de-zeven-pijlers-van-onderwijs-in-begrijpend-lezen-gepubliceerd/</p> <p>Steensel, R. van (2021). Kennisclip leesmotivatie: Hoe kun je de leesmotivatie van leerlingen bevorderen? Na PISA de Lente, WODN/LTN & SLO. https://didactieknederlands.nl/publicaties/begrijpend-lezen-op-nieuwe-leest-na-pisa-de-lente/2022/04/leesmotivatie-toelichting-op-kennisclip/</p>
Didactische principes die de leesmotivatie van leerlingen bevorderen (zoals het vergroten van betrokkenheid, bevorderen van autonomie en zelfvertrouwen (competentie) en zorgen voor succeservaringen).	<p>Herten, M. van en Voorst, van S. (2021). <i>Leesclubs in literatuuronderwijs</i>. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/04/leesclubs-in-literatuuronderwijs/</p> <p>Janssen, T. (2009). <i>Literatuur leren lezen in dialoog: Lezersvragen als hulpmiddel bij het leren interpreteren van korte verhalen</i>. Amsterdam: Vossiuspers UvA.</p> <p>Moeken, N., Kuiken, F., & Welie, C. (2016). Samenwerkend lezen in het voortgezet onderwijs (SALEVO). Effectiviteit voor verschillende typen leerlingen. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 17(2), p. 38–49.</p> <p>Mol, S., & Bus, A. (2011). Lezen loont een leven lang: De rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 12(3), p. 3–15.</p> <p>Rogiers, M., Vansteelandt, I. & Van Keer, H. (2021). Leesmotivatie: wat is het en hoe kan je het bevorderen? In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/02/leesmotivatie-wat-is-het-en-hoe-kan-je-het-bevorderen/</p>	<p>De Roest, A. (2020), <i>Lees iets! De mogelijkheden van Nederlandse hiphop in de leescultuur van jongeren</i>. Stichting Lezen.</p> <p>Kamp, I., de Jong – Slagman J., Van Duyvenbode, P. (2019), <i>Jeugdliteratuur en didactiek</i>. Handboek voor VO en MBO. Bussum, Coutinho.</p> <p>Moeken, N., Kuiken, F., & Welie, C. (2016). Samen werken aan een betere leesvaardigheid. Een vakoverstijgende aanpak voor samenwerkend lezen in het voortgezet onderwijs. <i>Levende Talen Magazine</i>, 103(8), p. 18–22.</p> <p>Potters, M. (2022). Praten over fictiefragmenten; in gesprek over een fragment uit een jeugdroman. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands – Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/</p>

	<p>Steensel, R. van, Sande, L. van der, & Arends, L. (2017). Investeren in leesmotivatie maakt leerlingen meer gemotiveerde lezers ... en betere lezers. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 18(2), 3–13.</p> <p>Steensel, R. van (2021). Leesmotivatie en leesweerstand. Deel 3: Didactiek: Leesmotivatie bevorderen en leesweerstand tegengaan. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/10/leesmotivatie-en-leesweerstand-deel-3-didactiek-leesmotivatie-bevorderen-en-leesweerstand-tegengaan/</p> <p>Stichting Lezen (2022). <i>Leesbevordering in het mbo</i>. https://www.lezen.nl/publicatie/leesbevordering-in-het-mbo/</p>	<p>het-ook/literatuur/2022/01/praten-over-fictiefragmenten-in-gesprek-over-een-fragment-uit-een-jeugdroman/</p> <p>Rogiers, M., Van Ammel, K., Bogaert, R. & Van Keer, H. (2020). Begrijpend lezen, Instructieprincipe 1: Bevorder de leesmotivatie. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/begrijpend-lezen-instructieprincipe-1-bevorder-de-leesmotivatie/</p> <p>Schrijvers, M. (2019). Persoonlijke voorkennis en ervaringen activeren bij fictie- en literatuuronderwijs. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands – Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2019/04/persoonlijke-voorkennis-en-ervaringen-activeren-bij-fictie-en-literatuuronderwijs/</p> <p>Stoop, M., & Tijms, J. (2020). #BOOK. Leesclubs op het vmbo ter bevordering van leesmotivatie, leesbegrip en sociaal-emotioneel leren. <i>Levende Talen Magazine</i>, 107(5), p. 18-23.</p> <p>Vos, B. de. (2012). Lezen wordt leuk en gaat steeds beter in IJsselstein. <i>Levende Talen Magazine</i>, 99(3), p. 4–9.</p> <p>Welie, C. Samenwerkend lezen in het voortgezet onderwijs (SALEVO). In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands – Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2019/10/samenwerkend-lezen-in-het-voortgezet-onderwijs-salevo/</p>
Onderwerp	Referentie ter verdieping	
Leesmotivatie en tekstbegrip	Guthrie, J. T., Wigfield, A., & You, W. (2012). Instructional contexts for engagement and achievement in reading. In S. Christensen, A. Reschly, & C. Wylie (Red.), <i>Handbook of research on student engagement</i> , p. 601-635). Springer Science	
Effecten van leesmotivatie-interventies	Steensel, R., van, Sande, L. van der, Bramer, W. & Arends, L. (2016). <i>Effecten van Leesmotivatie-interventies. Uitkomsten van een meta-analyse</i> . Rotterdam/ Amsterdam: Erasmus Universiteit/Vrije Universiteit. https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/Roel-van-Steensel-Reviewstudie_Effecten-van-leesmotivatie-interventies.pdf	
Leesmotivatie en tekstbegrip	Wigfield, A., Mason-Singh, A., Ho, A., & Guthrie, J. T. (2014). Intervening to improve children's reading motivation and comprehension: Concept Oriented Reading Instruction. In S. Karabenick and T. Urdan (Red.), <i>Advances in motivation and achievement</i> (Vol. 18: Motivation interventions). Bingley UK: Emerald Group Publishing.	

VAKDIDACTISCHE PRINCIPES EN ONDERWIJS ONTWERPEN		
Onderwerp	Theorie	Praktijk/good practices
Leerplankundige analyse	<p>Thijs, A., & Akker, J. van den (2009). <i>Leerplan in ontwikkeling</i>. SLO.</p> <p>Ekens, T., Herder, A. & van Silfhout, G. (2021). <i>Leesvaardigheid onderbouw vo. Domeinbeschrijving ten behoeve van peilingsonderzoek</i>. SLO.</p> <p>Hoogeveen, M. (2018). <i>Het leesonderwijs in primair en voortgezet onderwijs. Een stand van zaken en curriculaire aanbevelingen</i>. SLO. https://www.slo.nl/zoeken/@4623/leesonderwijs/</p>	
Kernelementen voor onderwijsontwerp	<p>Gelderen, A. van (2018). <i>Begrijpend lezen: wat is dat? De componenten die een rol spelen bij begrijpend lezen</i>. SLO. https://www.slo.nl/@10534/begrijpend-lezen/</p> <p>Houtveen, A.A.M., van Steensel, R.C.M (2022). <i>De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen</i>. Stichting Lezen. https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2022/04/De-zeven-piilers-van-onderwijs-in-begrijpend-lezen-digitaal2022.pdf</p> <p>Steensel, R. van, & Houtveen, T. (2020). De vele kanten van leesbegrip; Verslag van een literatuurstudie naar kernelementen van effectief onderwijs in begrijpend lezen. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 21(3), 3–12.</p>	<p>Meulen, F. van der. (2015). Welke methode verbetert leesvaardigheid het meest? Een vergelijkend onderzoek naar vier lesmethoden in 4 vwo. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 16(1), p. 14–23.</p> <p>Begrijpend lezen: samenhang tussen kennis, vaardigheden en context. (2022, 29 maart). www.onderwijskennis.nl. https://www.onderwijskennis.nl/artikelen/begrijpend-lezen-samenhang-tussen-kennis-vaardigheden-en-context</p>
Literaire competentie en leesvaardigheid	<p>Das, H. (2018). Hoe lezen leerlingen poëzie en wat betekent dat voor onze lessen? Een onderzoek naar de ontwikkeling van het lyrisch vermogen als impuls voor het poëzieonderwijs. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105 (special), p. 66–71.</p> <p>De Nood, L. & Van Herten, M. (2020). ‘Een open einde kan leuk zijn, maar dit is wel heel open’; Waarover leerlingen praten, als zij over verhalen praten. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 21(4), p. 27–38.</p> <p>Janssen, T. (2009). <i>Literatuur leren lezen in dialoog</i>. Amsterdam University Press.</p> <p>Schrijvers, M., Janssen, T., & Rijlaarsdam, G. (2016). ‘Dat een boek kan veranderen hoe je naar de wereld kijkt’; De impact van literatuuronderwijs op zelfinzicht en sociaal inzicht van bovenbouwleerlingen in havo en vwo. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 17(1), p. 3–13.</p> <p>Witte, T., Rijlaarsdam, G., & Schram, D. (2009). Naar een gestructureerd curriculum voor het literatuuronderwijs. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 10(2), p. 24–34.</p>	<p><i>Lezen voor de lijst</i>. www.lezenvoordelijst.nl</p> <p>Kamp, I., De Jong-Slagman, J., & Van Duijvenboden, P. (2019). <i>Jeugd literatuur & Didactiek</i>. Coutinho.</p> <p>Koek, M. (2013). Lezen voor de lijst in de praktijk: De balans tot nu toe. <i>Levende Talen Magazine</i>, 100(5), p. 24–29.</p> <p>Dera, J. (2018). Productief omgaan met interpretatieverschillen in het poëzieonderwijs. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105(6), p. 4–8.</p>
Functioneel lezen	<p>Rogiers, M., Van Ammel, K., Bogaert, R. & Van Keer, H. (2020). Begrijpend lezen, Instructieprincipe 2: Besteed aandacht aan functioneel lezen. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen.</p>	<p>Van Keer, H. (2022). Kennisclip leesdidactiek: Waarom zijn doelgericht lezen en samen lezen van belang voor begrijpend lezen? Na PISA de Lente, WODN/LTN & SLO. https://didactieknederlands.nl/publicaties/begrijpend-lezen-op-nieuwe-leest-na-pisa-de-lente/2022/11/leesdidactiek-toelichting-op-kennisclip/</p>

	<p>https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/12/begrijpend-lezen-instructieprincipe-2-besteed-aandacht-aan-functioneel-lezen/</p> <p>Van den Branden, K. (2020). Het belang van authentieke taaltaken. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen.</p>	<p>Rooijackers, P., Silfhout, G. van, & Bergh, H. van den. (2021). Met zijwieltjes leren fietsen in de Dorpsstraat: Waarom de leestaken in de les Nederlands vaak inhoudelijk tekortschieten. <i>Levende Talen Magazine</i>, 108(2), p. 4–9.</p>
Technische leesvaardigheid/ decoderen	<p>Bonset, H., & Hoogeveen, M. (2012). Technisch lezen in het basisonderwijs: een inventarisatie van empirisch onderzoek. SLO.</p>	
Woordenschatonderwijs	<p>Boetje, J. (2018). Cyclisch leren en onderwijzen van woordenschat. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105(5), p. 4–8.</p> <p>Verhallen, M. (2009). Meer en beter woorden leren. PO-Raad. https://www.onderwijsmaakjesamen.nl</p>	<p>Maden, F. van der. (2020). Woordenschatuitbreiding in het vmbo door bewust lezen en luisteren. <i>Levende Talen Magazine</i>, 107(4), p. 12–16.</p>
<p>Evidence-based leesstrategieën en strategie-instructie</p> <p>>> Onderwijs in tekststructuur</p>	<p>Bogaerds-Hazenberg, S. T. M., van den Bergh, H., & Evers-Vermeul, J. (2022). Onderwijs in tekststructuur. In T. Houtveen & R. van Steensel (Eds.), <i>De zeven pijlers van effectief onderwijs in begrijpend lezen</i>, p. 59-83. Stichting Lezen Reeks 35. Eburon.</p> <p>Evers-Vermeul, J. & Bogaerds-Hazenberg, S. T. M. (2022). Hang het maar aan de kapstok! Hoe tekststructuur zwakke lezers helpt hoofdgedachtes te verwoorden. In J. Evers-Vermeul & A. Kraal (Eds.), <i>Voor u gelezen in 2022: Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek</i> (pp. 25-34). Kenniscentrum Begrijpend Lezen.</p> <p>Rogiers, M., Van Ammel, K., Bogaert, R. & Van Keer, H. (2020). <i>Begrijpend lezen, Instructieprincipe 3: Voorzie in expliciete strategie-instructie</i>. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen.</p> <p>Schuppert, L., & Bergh, H. van den. (2017). Leesstrategieën: Evidence-based of Nieuw Nederlands? Een experimentele studie in 4 vwo. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 18(1), p. 14–23.</p>	<p>Janssen T. (2009) <i>Literatuur leren lezen in dialoog: lezersvragen als hulpmiddel bij het leren interpreteren van korte verhalen</i>. (Kohnstamm kennisreeks; No. 4). Vossiuspers. https://didactieknederlands.nl/publicaties/literatuur-leren-lezen-in-dialoog-lezersvragen-als-hulpmiddel-bij-het-leren-interpreteren-van-korte-verhalen/</p> <p>Werkgroep Onderzoek en Didactiek Nederlands (Ed.). (2022, 22 april). Literatuur leren lezen in dialoog. Lessen geïnspireerd op het werk van Tanja Janssen. Negentien verhalen en lessen. www.didactieknederlands.nl. https://didactieknederlands.nl/publicaties/literatuur-leren-lezen-in-dialoog-lessen-geinspireerd-op-het-werk-van-tanja-janssen/</p> <p>Koek, M. (2010). De literaire mindmap als alternatief voor het lees-dossier. In S. Vanhooren & A. Mottart (Red.), <i>Vierentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands</i> (p. 60–63). Academia Press</p> <p>Kooiker-den Boer, H. S., Bogaerds-Hazenberg, S. T. M., Sanders, T. J. M., & Evers-Vermeul, J. (2021). Kennisclip 5: Leesstrategieën en tekststructuur: voorspellen en vragen stellen bij de tekst en Kennisclip 6: Leesstrategieën en tekststructuur: schematiseren met graphic organizers.</p> <p>Prenger, J., Silfhout, G. van (2021), <i>Praktijkaart bij de interventie 'Technieken voor begrijpend lezen'</i>. Nationaal Programma Onderwijs. SLO.</p> <p>Pronk-van Eunen, M., & Vos, B. de. (2018). Lezen met de leessandwich: Een kansrijke didactiek bij Nederlands en mvt. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105(2), p. 10–14.</p>

		<p>Robben, T. (2012). Vrolijk lezen met meer hersens: de mindmap als didactisch instrument voor de ontwikkeling van leesvaardigheid. <i>Levende Talen Magazine</i>, 99(4), p. 4–8.</p> <p>Rooijackers, P., Silfhout, G. van, & Bergh, H. van den. (2021). Timmeren met oude spijkers en zonder hout: Waarom leergangen Nederlands nu niet echt aan strategie-instructie doen. <i>Levende Talen Magazine</i> 21(1), p. 18 – 23.</p> <p>Sigueza, T. (2005), <i>Using Graphic Organizers with ELLs</i>. https://www.colorincolorado.org/article/using-graphic-organizers-ells</p>
Strategie-instructie: de rol van modeling en observerend leren	<p>Bogaerds-Hazenberg, S. T. M. & Evers-Vermeul, J. (2020). Modeling onder de loep, op zoek naar effectieve ingrediënten. In A. Kraal (Ed.), <i>Voor u gelezen in 2020: Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek</i> (pp. 15-23). Kenniscentrum Begrijpend Lezen. https://didactieknederlands.nl/publicaties/modeling-onder-de-loep-op-zoek-naar-effectieve-ingredienten/</p> <p>Keehnen, T., Braaksma, M., & Boer, M. de. (2015). Leren door zien lezen. Observerend leren bij leesvaardigheid in 3 vwo. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 16(1), p. 34–41.</p> <p>Ockenburg, L. van, (2019). Observerend leren. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/handboek/2019/04/observerend-leren/</p> <p>Rijlaarsdam, G. (2005). Observerend leren: een kernactiviteit in taalvaardigheidsonderwijs. Deel 1: Ontwerpadviezen uit onderzoek verkregen. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 6(4), 10-20. http://www.lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/lt/article/view/488</p> <p>Rooijackers, P., Silfhout, G. van, & Bergh, H. van den. (2021). Observerend leren lezen op het vwo; Reflecteren op tekstbegrip via oogbewegingsfilmpjes. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 22(3), p. 3–16.</p>	<p><i>Modeling: analyse van de tekst</i>. (z.d.). www.slo.nl. Geraadpleegd op 4 december 2022, van https://www.slo.nl/thema/vakspecifiekthema/nederlands/geintegreerd-lees/ontwerpinstrument/modeling-analyse/</p> <p>Gibus, C. (2012). Het verminderen van taalfouten door observerend leren. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/publicaties/het-verminderen-van-taalfouten-in-4havo-door-observerend-leren/</p> <p>Kniep, J. (2021) Observerend leren bij studerend lezen. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/dekwestie/2021/01/observerend-leren-bij-studerend-lezen/.</p> <p>Rooijackers, P. (2020). Observerend leren (strategisch) te lezen. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands -Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zokanhetook</p>
Lezen combineren met andere (taal)vaardigheden	<p>Braaksma, M. & Rijlaarsdam, G. (1998). Argumentatieve teksten leren schrijven en lezen door observeren. Welke instructiekenmerken leiden tot procesgerichte observaties? <i>Toegepaste Taalwetenschap in artikelen</i>, 59(2), p. 99-108.</p> <p>Couzijn, M. & Rijlaarsdam, G. (1995). Lees- en schrijfstrategieën: leren door doen of leren door kijken? <i>Vonk</i>, 25 (1), p. 42-53.</p> <p>Couzijn, M. & G. Rijlaarsdam (1995). Leren lezen en schrijven door kijken en luisteren. Naar een nieuwe didactiek voor lees- en schrijfonderwijs. Iseghem, J. van & H. de Jonghe (red.). <i>Het Schoolvak Nederlands</i>. Verslag van de achtste conferentie. Leuven, 7 en 8 oktober 1994. Acco, p. 71-82</p> <p>Damhuis, R. van (2020). In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands</i>. Levende Talen. Deel 1: Taaldenkgesprekken – wat en waarom?</p>	<p>Bunt, J. & Ravesloot, C. (2016). Ze voelt zich als een vlieg... Geïntegreerd lees- en schrijfonderwijs. <i>Levende Talen Magazine</i> 103(1), p. 4-9.</p> <p>Bunt, J. (2019). 't Es nog al nie na de wuppe: Een voorbeeld van geïntegreerde lees- en schrijflessen over taalvariatie. <i>Levende Talen Magazine</i>, 106(1), p. 10–17.</p> <p>Epping, K. (2018). Klassikaal lezen met WhatsApp. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105(6) p. 22-27.</p> <p>Janssen, M. & Meestringa, T. (2016). Gedocumenteerd schrijven revisited. <i>Levende Talen Magazine</i>, 103(3), p. 16 – 21.</p> <p>Goosen, H. (2015). <i>Kwestie van lezen. Deel 12. Praten over romanfragmenten. Achtergronden en tips voor docenten in het voortgezet onderwijs</i>. Stichting</p>

	<p>https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/01/taaldenkgesprekken-wat-en-waarom-deel-1/ Deel 2: Taaldenkgesprekken – een didactisch model. https://didactieknederlands.nl/handboek/2020/01/taaldenkgesprekken-een-didactisch-model-deel-2/</p> <p>Gibson, M. & Leeuw, van der. B. (2016). Geïntegreerd lees- en schrijfonderwijs in het voortgezet onderwijs. <i>Tijdschrift Taal</i>, 7(10), p. 12-20.</p> <p>Janssen, T., & Bergh, H. van den. (2010). Het effect van creatief schrijven op het lezen van korte verhalen. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 11(1), p. 3–15.</p> <p>Leeuw, B. van der & Meestringa, T. (2014). <i>Genres in schoolvakken. Taalgerichte didactiek in het voortgezet onderwijs</i>. Coutinho.</p> <p>Oostrom, van, M. (2021). <i>Stapsgewijs tekststructuur samenvatten Het effect van onderwijs in tekststructuur en stapsgewijs samenvatten op de kwaliteit van samenvattingen</i>. Masterscriptie Nederlandse taal en cultuur: educatie en communicatie. Universiteit Utrecht.</p> <p>Schrijvers, M. (2018). <i>Integratie van fictie- en literatuuronderwijs met gespreksvaardigheden en schrijfvaardigheid</i>. SLO.</p> <p>Vis, M. , van Gelderen, A. , de Glopper, C. & van Kruiningen, J. (2021). Samenhangend lees- en schrijfonderwijs in het schoolvak Nederlands: Een bespreking van onderzoek naar effecten en didactiek van samenhangend lees- en schrijfonderwijs in het voortgezet onderwijs. <i>Pedagogische Studiën</i>. 98 , 1, p. 94-111.</p>	<p>Lezen.</p> <p>Potters, M. (2022). Praten over fictiefragmenten; in gesprek over een fragment uit een jeugdroman. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands – Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/literatuur/2022/01/praten-over-fictiefragmenten-in-gesprek-over-een-fragment-uit-een-jeugdroman/</p> <p>Van der Hoeven, J., Kooiker-den Boer, H., van den Bergh, H., & Evers-Vermeul, J. (2022). Combineren van lees- en schrijfonderwijs loont. In: Steensel, R. van & Houtveen, T. (red.). <i>De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen</i>. Stichting lezen, deel 35. p. 129-146. Eburon.</p> <p>Van der Deijl, L., Dietz, F., & Stronks, E. (2019). De LitLab Leesclub. Lezen, discussiëren, ontdekken. <i>Levende Talen Magazine</i>, 106(6), p. 4-8.</p> <p>Rijlaarsdam, G., & Braaksma, M. (2004). Schrijven en Leren schrijven. Niet zelf doen maar observeren hoe anderen het doen. <i>Levende Talen Magazine</i>, 91(3), p. 17–21.</p> <p>Silfhout, G. van (2016). Ik ren harder en probeerde de persoon af te schudden. Een lessenserie geïntegreerd literatuur-, lees- en schrijfonderwijs. <i>Van 12 tot 18</i>, 26(1), p. 12-14.</p> <p>De Nood, L., Palm, G., De Vries, M., & Van Herten, M. (2019). <i>Praten over literatuur: Lessenserie leesclub in de klas</i>. https://nederlands.vakdidactiek.nl/wp-content/uploads/sites/4/2019/02/Praten-over-literatuur.pdf</p>
<p>Teksten met elkaar vergelijken (evalueren en reflecteren)</p>	<p>Britt, M. A., & Rouet, J. F. (2012). Learning with multiple documents: Component skills and their acquisition. In J. R. Kirby & M. J. Lawson (Red.), <i>Enhancing the quality of learning: Dispositions, instruction, and learning processes</i>, p. 276–314. Cambridge University Press.</p> <p>Gubbels, J. (2020). Reflecteren op meerdere teksten over hetzelfde onderwerp. In WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), <i>Handboek Didactiek Nederlands - Zo kan het ook</i>. Levende Talen. https://didactieknederlands.nl/zo-kan-het-ook/2021/06/reflecteren-op-meerdere-teksten-over-hetzelfde-onderwerp/</p>	<p>Feddema, M., & Hoek, P. (2018). Lezen en schrijven hand in hand in synthesesetaken. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105(8), p. 18–23.</p>
<p>Tekstkeuze/rijke teksten</p>	<p>Dooren, W. van, Bergh, H. van den, & Evers-Vermeul, J. (2012). Leesbare teksten? Over de invloed van structuurmarkeringen op het tekstbegrip en de tekstwaardering van zwakke en sterke lezers. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 13(4), p. 31–38.</p> <p>Koeven, E. van, Smits, A. (2020). <i>Rijke taal</i>. Boom.</p>	<p>Bloem, B. (2021) Rijke teksten motiveren het lezen: Nieuwe inzichten leesonderwijs landen in de klas. <i>Van Twaalf tot Achttien</i>, editie maart, p. 32-34</p> <p>Websites over rijke teksten:</p>

	<p>Van Lierop, H. & Bastiaansen-Harks, N. (2005). <i>Over grenzen. De adolescentenroman in het literatuuronderwijs</i>.</p> <p>Silfhout, G. van, Evers-Vermeul, J., & Sanders, T. (2013). 'Omdat' een verbindingswoord aanzet tot terugkijken: effecten van verbindingswoorden tijdens en na het lezen. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 14(3), p. 3-13.</p>	<p>Checklist rijke tekst (kuleuven.be) Selectiecriteria-rijke-teksten.pdf (rijketeksten.org) Rijke Teksten – Rijke Teksten Taalunie</p>
Onderwerp	Referentie ter verdieping	
Synthesetaak	Van Ockenburg, L., van Weijen, D., & Rijlaarsdam, G. (2021). Learning how to synthesize: The design and evaluation of a reading-writing learning unit for high-school students. <i>L1-Educational Studies in Language and Literature</i> , 21(1), p. 1-33.	
Observerend leren lezen en schrijven	Couzijn, M. & Rijlaarsdam, G. Learning to read and write argumentative text by observation. In Rijlaarsdam, G., Bergh, H. van den & Couzijn, M. (eds.) (1996). <i>Effective teaching and learning of writing. Current trends in research</i> . Amsterdam University Press. p. 253-273.	
Literatuuronderwijs en leesfrequentie	Verboord, M. (2005). Long-term effects of literary education on book-reading frequency: An analysis of dutch student cohorts 1975-1998. <i>Poetics</i> , 33, p. 320-342.	
Literatuuronderwijs	Janssen, T. (1998). <i>Literatuuronderwijs bij benadering</i> (Proefschrift).	
Ontwikkeling van literaire competentie	<p>Cornelissen, G. (2016). <i>Maar als je erover nadenkt... Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool</i> (Stichting Lezen Reeks 27). Delft: Eburon</p> <p>Witte, T. (2008). <i>Het oog van de meester: Een onderzoek naar de literaire ontwikkeling van havo- en vwo-leerlingen in de tweede fase van het voortgezet onderwijs</i> (Stichting Lezen Reeks 12). Eburon.</p>	

FORMATIEF HANDELEN EN SUMMATIEVE TOETSING		
Onderwerp	Theorie	Praktijk/good practices
Monitoren van het leesproces/monitoring	<p>Damhuis, C. (2015) Formatieve evaluatie in het leesonderwijs. <i>Tijdschrift Taal</i>, nummer 9. p. 39-42.</p> <p>Gulikers, J. & Baartman, L. (2017). <i>Doelgericht professionaliseren: formatieve toetspraktijken met effect! Wat DOET de docent in de klas?</i> NRO-PPO.</p> <p>Kamalski, J., Sanders, T., & Bergh, H. van den. (2005). Hoe kun je het beste meten of een leerling een tekst begrijpt? Een vergelijkend onderzoek naar vier methoden. <i>Levende Talen Tijdschrift</i>, 6(4), p. 3–9.</p> <p>Zandwijk-Cleveringa, A. van (2019). <i>Leesclubs formatief ingestoken. Over de inzet van leesclubs als formatief hulpmiddel richting het schoolexamen literatuur</i>. Masterscriptie Nederlandse taal en cultuur: educatie en communicatie. Universiteit Utrecht.</p>	<p>Prenger, J. & Havinga, D. (2016). Formatief evalueren met leesgesprekken. In <i>Tijdschrift Taal</i>, 7(10), p. 35 – 39.</p> <p>Prenger, J., Zaat, M. (2016). Leesgesprekken in de praktijk. <i>MeerTaal</i>, 3(3), p. 14-17</p> <p>Silfhout, G. van., & Prenger, J. (2016). <i>Formatief evalueren tijdens Nederlands</i>. didactiefonline.nl. Geraadpleegd op 22 april 2022, van https://didactiefonline.nl/artikel/formatief-evalueren-tijdens-nederlands</p> <p>Silfhout, G. van, & Arrindell, E. (2018). Fictie- en literatuuronderwijs formatief ingestoken: De aanpak in de lerarenopleiding als voorbeeld. <i>Levende Talen Magazine</i>, 105(5), p. 18–22. Geraadpleegd van https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/1829</p> <p>De Wit, M. (2017). Lezen doe je met elkaar. Leeskringen en groepsmondelingen. <i>Levende Talen Magazine</i>, 104(8), p. 4-9. http://www.lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/1741</p>
Leesbegrip toetsen	<p>Scheltinga, F., Keuning, J., Kuhlemeier, H. (2014). <i>Gericht werken aan opbrengsten in taal- en leesonderwijs Een systematische review naar toetsvormen</i>. Expertisecentrum Nederlands / Cito. https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/Scheltinga-Keuning-Kuhlemeier-2014.pdf</p> <p>Rooijackers, P., Van Silfhout, G., Schuurs, U., & Van den Bergh, H. (2021). De relatie tussen het vooraf lezen van teksten en het maken van begripsvragen: twee experimenten onder 5-vwo-leerlingen. <i>Pedagogische Studiën</i> 98(5), p. 320-349.</p>	<p>Evers-Vermeul, J., Heesters, K., Schuurs, U., & Rooijackers, P. (2022). <i>Opbrengsten van het project 'Uitbreiding van vraagtypen voor het leesvaardigheidsexamen Nederlands havo en vwo'</i>. Utrecht: College voor Toetsen en Examens. https://www.examenblad.nl/nieuws/20220519/project-leesvaardigheid-nederlands/2022</p> <p>Voor voorbeelden van schriftelijke vragen bij meerdere teksten over hetzelfde onderwerp, zie de opgaven bij teksten over Paaseiland of Koemelk uit de PISA-2018 leestoets.</p> <p>Gubbels, J. (2021). Kennisclip toetsen van leesvaardigheid: Op welke manier kun je grondig leesbegrip van leerlingen toetsen? Na PISA de Lente, WODN/LTN & SLO. https://didactieknederlands.nl/publicaties/begijpend-lezen-op-nieuwe-leest-na-pisa-de-lente/2022/04/toetsen-van-tekstbegrip-toelichting-op-kennisclip/</p>

Onderwerp	Referentie ter verdieping	
Toetsontwikkeling: teksten met elkaar vergelijken (multiple document comprehension)	Schoor, C., Hahnel, C., Mahlow, N., Klagges, J., Kroehne, U., Goldhammer, F., & Artelt, C. (2020). Multiple document comprehension of university students: Test development and relations to person and process characteristics. In O. Zlatkin-Troitschanskaia, H. A. Pant, M. Toepper, & C. Lautenbach (Eds.), <i>Student learning in German higher education – Innovative measurement approaches and research results</i> (pp. 221-240). Springer.	
Toetsing van tekstbegrip - praktijkreview	Pearson, P. D., & Hamm, D. N. (2005). The assessment of reading comprehension: A review of practices – Past, present, and future. In S. G. Paris & S. A. Stahl (Eds.), <i>Children's reading comprehension and assessment</i> (pp. 13–69). Lawrence Erlbaum Associates Publishers. http://festschrift.pdavidpearson.org/wp-content/uploads/2018/06/2005.PearsonHamm.HistoryofReadingComprehensionAssessment.-copy.pdf	
VISIE EN WEERBAARHEID		
Onderwerp	Theorie	Praktijk/good practices
Een onderbouwde visie op de praktijk van leesdidactiek.	<p>Vernooij, K. (2012). Nog een weg te gaan. Het verbeteren van de leesvaardigheid nader bekeken. Afscheidsrede. Hogeschool Edith Stein. https://docplayer.nl/48160190-Nog-een-weg-te-gaan-het-verbeteren-van-de-leesvaardigheid-nader-bekeken.html</p> <p>Het rapport van wetenschapper Paul van den Broek en collega's voor de Tweede Kamer: Broek, P. van den, Helder, A., Espin, C., Liende, M. van der (2021). Sturen op Begrip: Effectief Leesonderwijs in Nederland. Universiteit Leiden. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2022D04049&did=2022D04049</p> <p>Visiestukken die een breder beeld schetsen, bv. van het Meesterschapsteam Nederlands: Bax, S., Coppen, P-A. J. M., Evers-Vermeul, J., De Gloppe, K., Van Herten, M., Mantingh, E., Van Oostendorp, M., & Van Voorst, S. (2021). Bewuste geletterdheid in perspectief: Kennis, vaardigheden en inzichten. Meesterschapsteam Nederlands. Vakdidactiek Geesteswetenschappen. https://nederlands.vakdidactiegw.nl/wp-content/uploads/sites/4/2021/03/Bewuste-geletterdheid-in-perspectief-maart-2021-220321.pdf</p>	<p>Het rapport Lees! van o.a. de Raad voor Cultuur: Onderwijsraad & Raad voor Cultuur (2019). Lees! Een oproep tot een leesoffensief. Den Haag. https://www.raadvoorcultuur.nl/documenten/adviezen/2019/07/25/advies-lees-een-oproep-tot-een-leesoffensief</p> <p>Het actieplan van de Nederlandse Taalunie: Pereira, C., Nicolaas, M. (2019). Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Nederlandse Taalunie. https://taalunie.org/publicaties/17/effectief-onderwijs-in-begrijpend-lezen.</p> <p>Het actieplan van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR): Merchie, E., Gobyn, S., Bruyne, E. de (2019). Sleutels voor effectief begrijpend lezen. Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs. Vlaamse Onderwijsraad. https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrijpend-lezen</p>